

Hoe krijg je zicht op de veiligheid van meisjes en vrouwen?

Monitoren van veiligheid en straatintimidatie

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Hoe krijg je zicht op de veiligheid van meisjes en vrouwen?	4
Gebruik maken van landelijke en lokale monitors	9
Aanvullend onderzoek	14
Meldpunten	15
Vraagstelling	16
Oog voor iedereen: intersectioneel monitoren	24
Verder lezen	27
Literatuur	27

Inleiding

Het doel van het programma Veilige Steden is het bevorderen van de veiligheid van meisjes en vrouwen in de openbare ruimte en tijdens het uitgaan. Om hier als gemeente effectief aan te werken, is het belangrijk om inzicht te krijgen in hoe het er in jouw gemeente voorstaat op het gebied van veiligheid en straatintimidatie, en zicht te houden op welke verbeteringen er plaatsvinden. Dan houd je namelijk zicht op of de juiste dingen worden gedaan en of ze goed worden gedaan. Monitoring of het systematisch verzamelen van gegevens kan hierbij helpen. De uitkomsten van monitoren kunnen aanleiding zijn om beleidsdoelstellingen aan te passen en om interventies bij te stellen of hiermee door te gaan.

Wij hebben gemeenten uit het programma Veilige Steden bevestigd over wat zij doen op het gebied van monitoring om goede voorbeelden te kunnen delen in deze handreiking. Deze handreiking biedt gemeenten daarmee handvatten om het monitoren op te pakken.

Hoe krijg je zicht op de veiligheid van meisjes en vrouwen?

Door te monitoren kan een gemeente zicht krijgen op de veiligheid van meisjes en vrouwen in de openbare ruimte en tijdens het uitgaan. Monitoring kan gebruikt worden voor verschillende doeleinden: ontwikkelingen signaleren en volgen, verantwoording afleggen en het zichtbaar maken van de impact & outcome van beleid en interventies.

Met monitoren bedoelen wij het herhaaldelijk in kaart brengen van de stand van zaken rond een bepaald onderwerp door middel van het verzamelen van gegevens. Gegevens verzamelen kan via een peiling of een monitor. Met een monitor worden herhaaldelijk dezelfde gegevens opgehaald over een bepaald onderwerp. Maar vaak willen we net iets meer weten; we willen weten wat er precies gebeurde of hoe mensen dingen hebben ervaren. Ook dit ophalen van verhalen kan onderdeel zijn van monitoring. Monitoring werkt beste als je telt én vertelt (Kregting e.a., 2020).

Monitoren en beleidsdoelstellingen

Monitoring kan ten eerste een beeld schetsen van hoe jouw gemeente ervoor staat op het gebied van straatintimidatie, dit heet ook wel een nulmeting. Dit kan aanleiding zijn om beleidsdoelstellingen op te stellen: wat is het gewenste maatschappelijke resultaat dat we op de lange termijn willen bereiken? Het beste is om dit maatschappelijke resultaat samen met maatschappelijke en uitvoerende partners en inwoners vast te stellen.

Vaak zijn deze maatschappelijke resultaten erg breed. Maak dit maatschappelijke resultaat concreet en meetbaar: wanneer hebben we dit beleidsresultaat bereikt? Waar zien we dat aan, welke gegevens zeggen hier iets over? Aan de gegevens in een monitor kan je ook doelstellingen verbinden (Kregting e.a., 2020). Bij welke cijfers is het beleid succesvol? In het Kwaliteitskompas van Movisie hieronder zie je hoe beleidsdoelstellingen en monitoring elkaar aanvullen.

© Movisie. Naar een voorbeeld van het Nederlands Jeugdinstituut.

Ontwikkelingen signaleren

Gegevens uit een monitor kunnen vervolgens een ontwikkeling signaleren of zichtbaar maken (Kregting e.a, 2020). Het is echter goed om kritisch te zijn op wat je meet. Sommige gemeenten bijvoorbeeld aan dat het aantal slachtoffers van straatintimidatie soms toe lijkt te nemen. Dit kan komen doordat het bewustzijn over straatintimidatie onder inwoners is toegenomen. Ga daarom altijd intern maar ook met professionals en inwoners in gesprek over wat deze cijfers betekenen. Meten we wel de juiste indicatoren? Zeggen deze indicatoren wel iets over onze beleidsdoelstellingen? Of is er aanvullend onderzoek nodig om de cijfers te kunnen duiden? Meer meten is niet altijd beter.

Verantwoording

Ook kunnen gegevens uit monitoring gebruikt worden ter verantwoording aan de gemeenteraad en inwoners. Er kan bijvoorbeeld bepaald worden of beleidsdoelen behaald zijn of verbeterd moeten worden. Kies daarom voor indicatoren die aansluiten bij de gestelde beleidsdoelen en dus iets kunnen zeggen over of deze beleidsdoelen behaald worden. Ook kunnen gegevens uit monitoring en uit aanvullend onderzoek helpen om een onderwerp te agenderen. Wanneer de indicatoren goed aansluiten bij de beleidsdoelstellingen is de verantwoording het meest stevig onderbouwd.

Monitoren samen met partners

Door te monitoren kunnen ook de langetermijneffecten van het beleid gemeten worden. Een beleidsdoel kan bijvoorbeeld zijn: de norm stellen dat straatintimidatie niet oké is. Wanneer deze langetermijneffecten bepaald zijn, kan samen met maatschappelijke en uitvoerende partners gekeken worden op welke manier zij hieraan bijdragen en hoe zij dit zelf gaan meten. Dit kan door gezamenlijk de gewenste effecten van het beleid te formuleren en de daarbij behorende aanpak, activiteiten en interventies te benoemen die hieraan bijdragen. Zo ontstaat er gezamenlijk eigenaarschap over activiteiten die bijdragen aan de gewenste maatschappelijke resultaten.

Impact meten

Overheden, waaronder gemeenten, zijn steeds meer bezig met het monitoren van de impact van hun beleid. Dat geldt ook voor de Veilige Steden. In de praktijk kan dit best lastig zijn. Als je bijvoorbeeld meet dat houdingen in je gemeente veranderen, is het moeilijk om erachter te komen waar dit door komt. Is dit het resultaat van het veiligheidsbeleid en de gekozen interventies? Is er sprake van een bredere landelijke trend? Of speelt er misschien iets heel anders? Wat makkelijker is, is om de outcome van specifieke interventies te meten. Outcome zegt iets over de verandering onder inwoners zelf. Als gemeente kun je stimuleren dat interventies een voor- en nameting onder inwoners gaan uitvoeren. Dit geeft ook input om de kwaliteit van de interventie te verbeteren.

Ook kan vooraf gezamenlijk gekozen worden voor interventies die bewezen effectief zijn. Of de gemeente kan bepaalde richtlijnen hanteren om tot een hoge effectiviteit te komen. Bijvoorbeeld door criteria op te stellen voor de deskundigheid van uitvoerders of door een gezamenlijk proces te starten om tot kwaliteitsverbetering van een aanpak te komen, door rekening te houden met werkzame elementen.

SAMEN MONITOREN IN GEMEENTE LEIDEN

De gemeente Leiden is goed bezig met het intern bespreken wat de bevindingen van monitoring betekenen voor hun beleid en aanpak. Zij hebben net als andere gemeenten geconstateerd dat cijfers over de toename of afname van grensoverschrijdend gedrag niet genoeg zeggen over de effectiviteit van hun aanpak. Daarom is er bewust gekozen om de effectiviteit van hun aanpak niet met een prestatie-indicator te meten. Wel worden kwantitatieve gegevens over ervaren straatintimidatie via de Veiligheidsmonitor gemonitord en wordt gebruik gemaakt van de Gezondheidsmonitor van de GGD. Verder evalueren zij hun beleidsdoelen met name kwalitatief. Ze komen periodiek bij elkaar met de interne werkgroep om trends en ontwikkelingen te kunnen bespreken en duiden. Dit gebeurt ook in kleiner verband met externe partners, waar je hieronder meer over kunt lezen.

Door samen te werken met onderzoekers en studenten aan de Universiteit Leiden, kan de gemeente meer inzicht krijgen in de vraagstukken die spelen rondom straatintimidatie en veiligheid. De gemeente Leiden heeft bijvoorbeeld een eigen stads-criminoloog, werkzaam aan de Universiteit Leiden. De stads-criminoloog, Marianne Franken, werkt samen met de gemeente en politie en deelt regelmatig de bevindingen van haar onderzoek. Het onderzoeken van veiligheidsgevoelens in de bredere zin geeft een beter beeld van wat er speelt en kan de gemeente handvaten bieden om met (on)veiligheidsgevoelens om te gaan. Zo blijkt uit het onderzoek dat er verschillende soorten veiligheidsgevoelens zijn en dat deze om een andere reactie vragen vanuit de gemeente. Door veiligheidsgevoelens beter te begrijpen en te leren van het verleden communiceert de gemeente nu op een andere manier over incidenten.

Ook doen studenten regelmatig onderzoek naar thema's binnen de aanpak. Bijvoorbeeld over veiligheidsgevoelens, straatintimidatie, seksualiteit en genderrollen. Recent hebben 20 masterstudenten onderzoek gedaan naar de veiligheidsbeleving onder jonge Leidse vrouwen en zorgen over straatintimidatie. Hun bevindingen delen zij via een managementsamenvatting met zowel de gemeente als de politie. De bevindingen van dit soort onderzoek zorgen voor een goede ingang om het onderwerp te agenderen bij zowel interne als externe partners en om het gesprek aan te gaan over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een recent voorbeeld is een bijeenkomst met politie en handhaving waarbij ze de resultaten van het onderzoek over straatintimidatie door masterstudenten hebben besproken. Ook worden studenten op deze manier actief betrokken bij het veiligheidsbeleid.

Tips

- Werk samen met interne en externe partners om cijfers te duiden en aanvullende cijfers te vragen
- Werk samen met mbo/hbo/universiteit om meer inzicht te krijgen in maatschappelijke vraagstukken
- Beleidsdoelen evalueren kan ook kwalitatief

VOORBEELD

Effectiviteit van campagne meten

Naar aanleiding van de campagne #gedraagje heeft de gemeente Den Haag een lichte evaluatie gedaan. De gemeente heeft bij het stadspanel een vragenlijst uitgezet over straatintimidatie in het algemeen en deze campagne tegen straatintimidatie in het bijzonder. Het stadspanel is een groep mensen uit Den Haag die online meedoet aan onderzoeken van de gemeente en maatschappelijke organisatie. In de vragenlijst vraagt de gemeente onder andere of mensen de verschillende uitingen uit de campagne (poster, graffiti, sociale media berichten) hebben gezien. Mensen die aangeven de campagne gezien te hebben, worden gevraagd de campagne te beoordelen. Zo vraagt de gemeente naar een rapportcijfer, en er wordt gevraagd of de campagne mensen aan het denken heeft gezet, of hun houding ten opzichte van straatintimidatie erdoor veranderd is, en of ze verwachten dat de campagne straatintimidatie vermindert. Dit jaar gaat de gemeente ook het effect van de campagne meten.

Gebruik maken van landelijke en lokale monitors

Veel gemeenten maken gebruik van bestaande monitors om gegevens over straatintimidatie of intimidatie in het uitgaansleven te verzamelen. Er zijn erg veel monitors die ingezet kunnen worden om lokale, regionale of nationale cijfers op te halen over straatintimidatie en intimidatie in het uitgaansleven. Bekijk daarvoor het [Monitoroverzicht voor Sociaal Domein en Gezondheid van de VNG](#).

Beleid baseren op ontwikkelingen uit landelijke monitors

Voor het maken en onderbouwen van beleid kun je gebruik maken van gegevens uit landelijke monitors en grootschalige onderzoeken die zich focussen op de veiligheid van meisjes en vrouwen in de openbare ruimte. Landelijke cijfers kun je vergelijken met gemeentelijke of provinciale cijfers, om te kijken hoe de situatie in je gemeente of regio zich verhoudt tot landelijke trends. Maar ook bij afwezigheid van lokale cijfers over straatintimidatie kunnen deze cijfers een alternatief zijn. Ten slotte kun je de vragen uit deze onderzoeken en monitors overnemen in lokale monitors of onderzoek.

Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag - CBS

Met [deze](#) monitor worden landelijke gegevens verzameld over slachtoffers en plegers van online en offline seksueel ongewenste ervaringen (zoals ongewenst seksueel kwetsende opmerkingen of nagestaard worden op een seksuele manier). Ook zijn er gegevens te vinden over het slachtofferschap en de plegers van fysiek seksueel geweld.

Straatintimidatie van jongeren - CBS

Dit is het eerste [onderzoek](#) dat landelijke cijfers over straatintimidatie heeft opgehaald. Zo blijkt uit dit onderzoek dat twee op de drie vrouwen in de leeftijd van 12 tot 25 jaar in het jaar 2020 op 2021 weleens lastig zijn gevallen op straat. Verder biedt dit onderzoek landelijke gegevens over welk type straatintimidatie het meest voorkomt, wat de reacties van slachtoffers zijn en hoe zij straatintimidatie proberen te vermijden.

Overzicht van onderzoek en monitors met landelijke cijfers over straatintimidatie

- [Straatintimidatie van jongeren | CBS](#)
- [Landelijke Veiligheidsmonitor | CBS](#)
- [Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag | CBS](#)
- [Landelijke Jeugdmonitor](#)
- [GGD Gezondheidsmonitors](#)

Aansluiten bij bestaande lokale monitors

Daarnaast bieden ook bestaande lokale monitors een goed aanknopingspunt voor vragen over de veiligheid van meisjes en vrouwen in de openbare ruimte. Bestaande monitors die ingezet kunnen worden zijn onder andere: de GGD Gezondheidsmonitors, de Veiligheidsmonitor, digipanelen en/of een jaarlijkse inwonersenquête.

De Veiligheidsmonitor - CBS

Een voorbeeld van een bestaande monitor die ingezet kan worden is de [Veiligheidsmonitor](#) van het CBS. Deze monitor neemt het CBS landelijk af, maar gemeenten hebben ook de mogelijkheid zich in te kopen en de monitor onder meer inwoners af te laten nemen. De meeste ondervraagde gemeenten maken nog geen gebruik van de bestaande vragen in de Veiligheidsmonitor voor het monitoren van de veiligheid van meisjes en vrouwen in de openbare ruimte, terwijl deze zich hier goed voor lenen. De cijfers van de Veiligheidsmonitor zijn bijvoorbeeld uit te splitsen naar gender, leeftijd en seksuele oriëntatie.

In de Veiligheidsmonitor wordt standaard gevraagd naar slachtofferschap, de plegers en de locaties van seksueel geweld. De gemeente Zaanstad gebruikt deze cijfers om hun gestelde beleidsdoelen bij te houden en beleid te sturen op basis van de locaties die naar voren komen. Daarnaast worden er in de Veiligheidsmonitor vragen gesteld over het meemaken van respectloos gedrag op straat en in het openbaar vervoer. Verder zijn er vragen over het gediscrimineerd voelen op straat, tijdens het uitgaan en tijdens het sporten. Hierbij wordt gevraagd op basis waarvan iemand zich gediscrimineerd voelde (bijvoorbeeld het man of vrouw zijn) en welke vorm deze discriminatie aan nam. Ten slotte is er een standaardvraag over slachtofferschap en de plegers van 'shamesexting' (ongewenst verspreiden van seksueel getint beeldmateriaal).

Extra vragen over straatintimidatie

Er zijn ook veel Veilige Steden gemeenten die in de Veiligheidsmonitor extra vragen stellen over straatintimidatie. In de Veiligheidsmonitor Amsterdam-Amstelland, die om het jaar uitkomt, is al vijf keer gevraagd naar straatintimidatie. Er wordt vaak gevraagd naar het type straatintimidatie, bijvoorbeeld door gemeente Leiden, Zaanstad en Amsterdam. Met deze gegevens kunnen zij achterhalen welke vorm van straatintimidatie het meeste voorkomt en ook wat de reactie is van personen die hier mee te maken krijgen. Daarnaast vragen gemeenten ook naar de locaties en het tijdstip van straatintimidatie. Gemeenten stellen ook extra vragen over waar inwoners zich in het algemeen wel of niet onveilig voelen. In het kader hieronder zijn enkele voorbeelden van extra vragen te vinden.

Extra vragen over straatintimidatie in de Veiligheidsmonitor

Vraag naar de frequentie en het type straatintimidatie:

Hoe vaak bent u in de afgelopen 12 maanden in *naam gemeente* op straat of op een andere openbare plek...

	Nooit	1 of 2 keer	3 tot 5 keer	6 tot 10 keer	Meer dan 10 keer	Geen antwoord
Nagefloten/nagesist	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nagestaard	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nageroepen met seksuele opmerkingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nageroepen met beledigende opmerkingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Achternagelopen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Betast	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In het nauw gedreven	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bespuugd	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Vraag naar de locatie(s) van straatintimidatie:

U geeft aan dat u in de afgelopen 12 maanden weleens te maken heeft gehad met straatintimidatie. Hoe vaak gebeurde dit op de volgende plekken in *naam gemeente*?

	Nooit	1 of 2 keer	3 tot 5 keer	6 tot 10 keer	Meer dan 10 keer	Geen antwoord
In uw eigen woonbuurt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In of rondom een winkelcentrum	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In de buurt van een school	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In de buurt van horecagelegenheden/ uitgaansgebied	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In de buurt van een openbaar vervoer locatie (bijv. een station of bushalte)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In een park <i>binnen</i> de singels	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In een park <i>buiten</i> de singels	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Vraag naar de reactie van het slachtoffer op straatintimidatie:

Voelde u zich toen bang of bedreigd?

☐	Ja, heel erg
☐	Ja, nogal
☐	Ja, een beetje
☐	Nee, helemaal niet
☐	Geen antwoord

Bron: Gemeente Leiden en Amsterdam

Gezondheidsmonitors GGD

Ook de Gezondheidsmonitors van de GGD lenen zich goed voor het monitoren van de veiligheid van meisjes en vrouwen. Enkele gemeenten gebruiken deze gegevens om beter inzicht te krijgen in de context van de problematiek en als aanleiding voor het maken van beleid. In de Jongvolwassenen-monitor zit een vraag naar het slachtofferschap van ongewenste seksuele ervaringen met de optie: thuis/niet thuis. In de Volwassenen-monitor zit een standaardvraag over het slachtofferschap van seksueel geweld.

Voordat de GGD-monitors worden uitgevoerd, kunnen gemeenten meedenken over welke onderwerpen zij belangrijk vinden. In de GGD-monitors is er soms ook een mogelijkheid om lokaal belangrijke vragen toe te voegen. Het kan daarom nuttig zijn om contact te zoeken met de afdeling binnen je gemeente die verantwoordelijk is voor de samenwerking rond de Gezondheidsmonitors.

Utrecht is een voorbeeld van een gemeente die ervoor heeft gekozen lokaal extra vragen toe te voegen. In Utrecht wordt de Gezondheidsmonitor Jeugd samen met de afdeling Volksgezondheid uitgevoerd. Zij stellen extra vragen over de houding van jongeren tegenover seksuele, sekse- en genderdiversiteit. Het zou ook mogelijk zijn om hier bijvoorbeeld vragen op te nemen over de houding tegenover genderrollen of grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan.

In 2022 is het jongvolwassenenpanel van de GGD-regio Utrecht ook bevraagd over seksueel grensoverschrijdend gedrag. In dit panelonderzoek is gevraagd naar welke vorm zij het meest hebben meegemaakt en op welke plek. Ook werd er gevraagd wat de (blijvende) gevolgen voor de slachtoffers zijn en wat zij denken dat beter kan in de aanpak omtrent grensoverschrijdend gedrag.

Jeugdmonitor en Inwonersenquête

Ook een lokale Jeugdmonitor leent zich goed voor vragen over (on)veiligheid van meisjes. De Gemeente Rotterdam stelt hierin bijvoorbeeld vragen over het type grensoverschrijdend gedrag en slachtofferschap van online (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Ook inwonersenquêtes worden vaak ingezet om vragen te stellen over straatintimidatie, bijvoorbeeld door de gemeente Utrecht en Eindhoven. Dit kan handig zijn wanneer er meer respons is op de inwonersenquête dan op andere monitors.

Aanvullend onderzoek

Het staat gemeenten vrij om onderzoeken op te zetten op alle beleidsterreinen waarover zij meer informatie willen hebben. Verschillende gemeenten voeren incidenteel onderzoek naar straatintimidatie uit, om meer inzicht te krijgen in de aard en omvang van het probleem in hun gemeente. De onderzoeken van onder andere Utrecht, Dordrecht en Rotterdam zijn hier voorbeelden van. De drie gemeenten hebben allen gekozen voor een combinatie van kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Het kwantitatieve deel van het onderzoek bestond in de gemeenten uit een vragenlijst, die breed is uitgezet onder inwoners. De gemeenten stelden onder andere vragen over het herkennen van straatintimidatie, eigen ervaringen met straatintimidatie, aanpassingsgedrag, melden, plegers, en de aanpak van straatintimidatie.

Voor de kwalitatieve component heeft Utrecht inwoners geïnterviewd die met straatintimidatie te maken hebben gekregen en die in de vragenlijst hadden aangegeven hun ervaringen te willen delen. Rotterdam heeft professionals, vrouwen en mannen geïnterviewd en zowel gebruik gemaakt van diepte-interviews als van straatinterviews. In Dordrecht zijn enkele interviews en focusgroepen gehouden met de vooraf bepaalde doelgroepen 'inwoners met een lichamelijke beperking' en 'inwoners met een migratieachtergrond/statushouders', om meer inzicht te krijgen in hun ervaringen met straatintimidatie.

Vanuit Veilige Steden zijn we niet bekend met gemeenten die ervoor gekozen hebben om regionaal een monitor uit te voeren. Vanuit het programma Regenboogbeleid zijn die voorbeelden er wel. Zo voert GGD Hollands Noorden in opdracht van de gemeenten Alkmaar en Hoorn een specifieke Regenboogpeiling uit onder lhbtq+ inwoners van Noord-Holland-Noord (NHN). Deze peiling brengt in kaart hoe het met het welzijn, de acceptatie en veiligheid van lhbtq+ inwoners uit NHN gaat. Een ander voorbeeld is de Welzijnsmonitor lhbtq+ Gelderland en Overijssel, een regionale monitor naar het welzijn van lhbtq+ inwoners. Samenwerking met andere gemeenten heeft als voordeel dat het op regio-niveau makkelijker kan zijn om voldoende respondenten te werven, en dat gemeenten de kosten van de uitvoer van een monitor kunnen delen.

Meldpunten

Een deel van de Veilige Steden gebruikt meldpunten om zicht te krijgen op wat er binnen hun gemeente speelt. Meldingen kunnen inzicht geven in het type incidenten en locaties. Maar dit is geen goede manier om de omvang van straatintimidatie in kaart te brengen. Het aantal incidenten dat gemeld wordt is namelijk slechts het topje van de ijsberg. Bovendien hoeven meer meldingen niet per se te betekenen dat er meer incidenten plaatsvinden. Meer bewustwording over melden, of een goed ingericht meldproces, kan ook leiden tot toenames in meldingen. Onderzoeken hebben deze tekortkomingen niet en geven daarom een betrouwbaarder beeld van de situatie in je gemeente.

Onderzoeken worden vaak ook gebruikt om meer inzicht te krijgen in de werking van meldpunten. Vaak wordt gevraagd of mensen gemeld hebben, waarom ze dat wel of niet gedaan hebben, en wat hun ervaringen met het meldproces waren. Als het doel van deze vragen is om erachter te komen wat je kunt doen om het meldproces beter in te richten voor slachtoffers, kan dit waardevol zijn.

Het is wel goed om je ervan bewust te zijn dat als je als slachtoffer veel vragen krijgt over waarom je niet gemeld hebt, dat je het gevoel kan geven dat je iets verkeerd hebt gedaan. Bovendien is er op landelijk niveau al veel bekend over de redenen die mensen hebben om niet te melden en voegt het weinig toe om hier op lokaal niveau over door te vragen. Nuttiger is om de mensen die wél gemeld hebben te vragen hoe ze het meldproces hebben ervaren en of ze er iets aan gehad hebben. Deze vragen zijn waardevol, omdat ze je helpen je meldpunt in te richten op een manier die beter aansluit bij de behoeften van melders.

Kies je ervoor om wel vragen te stellen over het niet melden, denk dan aan de volgende tips:

Wel: Zorg dat je in je vragen en antwoordopties ook ruimte biedt voor kritiek op meldinstanties. Denk aan antwoordopties als 'Ik had geen vertrouwen dat er iets mee gedaan wordt', 'Ik was bang voor de reactie', of 'Ik was bang om ongevoelig behandeld te worden'.

Niet: Vragen stellen en antwoordopties geven waardoor het slachtoffer zich schuldig kan voelen over het incident zelf óf over het niet melden van het incident. Denk aan antwoordopties als 'Ik had het zelf uitgelokt'.

Vraagstelling

Het luistert nauw wat je precies moet vragen om zinvolle resultaten te krijgen. Alleen al omdat er verschillende definities van straatintimidatie zijn, zijn er ook verschillende vragen te stellen over dit onderwerp. Het is belangrijk dat de vragen die je stelt bij het monitoren, aansluiten bij de beleidsdoelen die je gesteld hebt. Om ervoor te zorgen dat vragen echt meten wat je wil weten, is het handig om advies in te winnen bij experts. Ook is het aan te raden om vragen zo veel mogelijk over te nemen uit landelijke vragenlijsten, zodat resultaten uit verschillende onderzoeken vergeleken kunnen worden.

Sociale norm

Veel preventiebeleid richt zich op de sociale norm. De sociale norm heeft namelijk sterke invloed op impliciete vooroordelen en gedrag. Percepties van sociale normen zijn van sterke invloed omdat mensen graag bij een groep willen horen (Felten, 2023). Zij conformeren zich vaak aan de door hen waargenomen norm in een groep, zelfs als ze het hier persoonlijk niet mee eens zijn. Omstanders van ongewenst gedrag zullen bijvoorbeeld sneller ingrijpen wanneer zij denken dat hun vrienden bepaald gedrag ook niet oké vinden.

Daarom is het goed om te monitoren of de sociale norm ten opzichte van straatintimidatie en (seksueel) grensoverschrijdend gedrag verandert. Dit kan door een vraag te stellen over de houding van inwoners ten opzichte van straatintimidatie of (seksueel) grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan. Hierbij is het belangrijk om niet alleen de opvattingen over straatintimidatie en grensoverschrijdend gedrag van mensen zelf te meten, maar ook die van hun sociale omgeving, oftewel de sociale norm waar zij zich naar conformeren. Vragen naar de opvattingen die heersen in iemands omgeving, zullen sociaal wenselijke antwoorden voorkomen en tot andere antwoorden leiden. Voor een effectieve aanpak is het daarnaast handig om te weten onder welke groepen bepaalde sociale normen heersen.

Ook is het aan te raden om een vraag te stellen over de houding ten opzichte van genderrollen. De sociale normen die heersen over genderrollen liggen namelijk vaak ten grondslag aan seksueel grensoverschrijdend gedrag (Burn, 2019). Zo blijkt uit onderzoek dat personen die afwijken van traditionele genderrollen, zoals zichtbaar non-binaire personen, vaker slachtoffer worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Holland e.a., 2016).

Een goed voorbeeld komt uit het onderzoek van IPSOS I&O (2024):

In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen?

- Niemand van mijn vrienden en kennissen vindt het oké om een vrouw op straat lastig te vallen
- Mijn vrienden en kennissen zouden op mij neerkijken als ik een vrouw op straat lastigval
- Als een vriend een vrouw op straat lastigvalt, dan spreek ik diegene daarop aan
- Ik vind het oké om vrouwen op straat complimenten te geven over hun lichaam
- Als een vrouw zich uitdagend kleedt, vraagt ze erom lastiggevallen te worden op straat
- Ik vind het oké om op straat vrouwen na te staren, te knipogen of ze na te fluiten

Antwoordopties: (Helemaal) mee eens, neutraal, (helemaal) mee oneens, weet niet

Let op: dit onderzoek is opgezet om het gedrag van jonge mannen richting vrouwen te onderzoeken. De stellingen kunnen ook inclusiever uitgevraagd worden: 'Niemand van mijn vrienden en kennissen vindt het oké om een persoon op straat lastig te vallen'. Ook kan 'lastig vallen' vervangen worden door voorbeelden van specifiek gedrag (nastaren, naroeppen). Want 'lastig vallen' geeft al aan dat dit onwenselijk gedrag is en kan daarom tot sociaal wenselijke antwoorden leiden.

Omstanders

Uit onderzoek blijkt dat het activeren van omstanders goed werkt tegen seksueel ongewenst gedrag (Kovács & Sahar, 2021). Want ook omstanders in de openbare ruimte spelen een rol in situaties van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het herkennen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en het ernstig genoeg inschatten van de situatie is de eerste stap die nodig is voor actieve omstanders die elkaar aanspreken op negatief gedrag. Ook zegt dit iets over de sociale norm die heerst rondom straatintimidatie.

Stel daarom ook vragen over de omstanders van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de openbare ruimte. Vraag bijvoorbeeld of de respondent omstander is geweest van straatintimidatie of grensoverschrijdend gedrag en hoe deze persoon hierop reageerde. Of vraag het slachtoffer van straatintimidatie naar de aanwezigheid en de reactie van omstanders.

Een voorbeeld van vragen over omstanders:

Als er omstanders betrokken waren:

- Er waren andere mensen bij en deze grepen niet in en steunden mij ook niet na afloop
- Er waren andere mensen bij en deze grepen in toen het gebeurde
- Er waren andere mensen bij en zij grepen niet in maar hebben mij na afloop wel gesteund
- Er waren andere mensen bij en zij grepen niet in en hebben na afloop de plegger gesteund

(Bron: Movisie, 2023)

Wat deden de omstanders bij het laatste incident waarbij u hoopte dat omstanders u te hulp zouden komen? U mag hier meer antwoorden aankruisen.

- Er waren geen omstanders aanwezig of niemand hoorde wat er gebeurde
- Ze deden mee met de plegers
- Ze deden niets
- Ze keken verbaasd
- Ze keken afkeurend naar de pleger(s)
- Ze spraken de pleger(s) aan op zijn/hun gedrag
- Ze bleven bij me in de buurt of spraken me aan zodat ik weg kon komen
- Ze grepen fysiek in
- Ze vroegen achteraf hoe het met me ging
- Anders, namelijk

(Bron: IPSOS I&O, 2024)

Vragen naar jongens en mannen als slachtoffers, omstanders en plegers

Bij het monitoren van straatintimidatie en grensoverschrijdend gedrag is er vooral aandacht voor het slachtofferschap van meisjes en vrouwen. Zo blijkt uit veel monitors dat vrouwen en meisjes veel vaker het slachtoffer zijn van grensoverschrijdend gedrag dan jongens en mannen. We weten ook dat de meeste plegers van (straat)intimidatie man zijn. Daarnaast zijn zij een belangrijke groep omstanders en is slachtofferschap van jongens en mannen nog onvoldoende in beeld. Hier wordt in onderzoek nog weinig aandacht aan besteed. Dit is ook terug te merken in de vragen die gemeenten stellen in monitoring.

Tips:

- Vraag slachtofferschap ook uit bij mannelijke respondenten.
- Focus in onderzoek naar houdingen ten opzichte van straatintimidatie en omstandergedrag expliciet op jongens en mannen en laat ook de verschillen zien tussen vrouwen en meisjes en jongens en mannen.

Plegers

Het is belangrijk om plegers beter in beeld te krijgen. Dit kan door vragen te stellen aan slachtoffers, of direct naar slachtofferschap te vragen. Ook omstanders kunnen bevroegd worden op wat zij hebben gezien. Denk hierbij goed na over welke vragen voor beleid relevant zijn. Het is bijvoorbeeld relevant om vragen te stellen over of de pleger bekend of onbekend was.

Sommige gemeenten willen ook andere kenmerken van plegers weten. Bijvoorbeeld leeftijd of etniciteit. Maar dit is geen relevante factor, zo zegt ook Tamar Fischer, onderzoeker aan de Erasmus Universiteit in het Algemeen Dagblad (Fischer & Sprado, 2017). Zij koos er bij onderzoek naar straatintimidatie in Rotterdam bewust voor om niet naar etniciteit te vragen: 'Straatintimidatie komt door verschillende factoren. Bijvoorbeeld de straatcultuur van de jongeren, gebrek aan opvoeding en verveling. Daar moet je je op richten bij het zoeken naar een oplossing. De etniciteit is niet relevant.'

Ten tweede is het uitvragen van herkomst of etniciteit via slachtoffers geen betrouwbare meetmethode. Slachtoffers kunnen dit niet goed inschatten en hun eigen vooroordelen en stereotypen kunnen hierbij een rol spelen.

Motieven

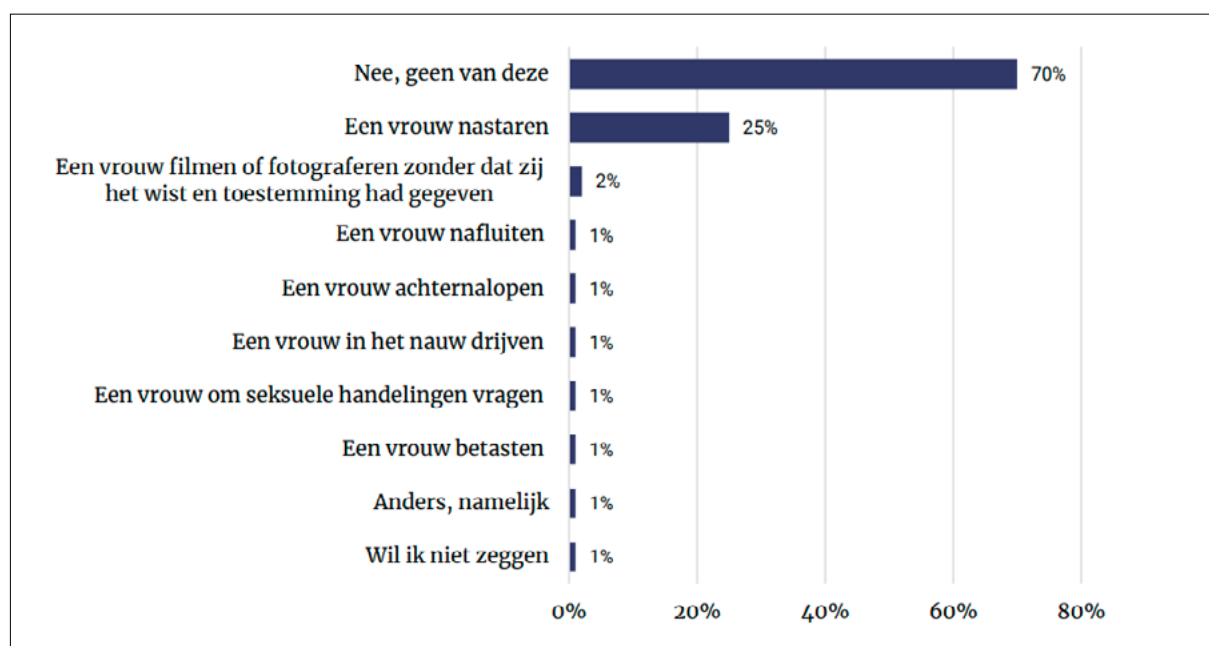
Ook kun je vragen naar wat het slachtoffer inschat dat de motieven van de plegers van straatintimidatie waren. Kennis over motieven kan namelijk helpen bij het goed inrichten van het preventiebeleid. Dit geeft betere inzichten in de aard van straatintimidatie. Het kan een vraag zijn aan de plegers zelf: ‘Waarom heb je dit gedaan?’. Of aan de slachtoffers: ‘Waarom denk je dat iemand dit gedrag pleegde?’. Ook aanvullend kwalitatief onderzoek is erg geschikt om inzichten te krijgen in de motieven van plegers.

Voorbeeldvragen over jongens en mannen, plegers en motieven

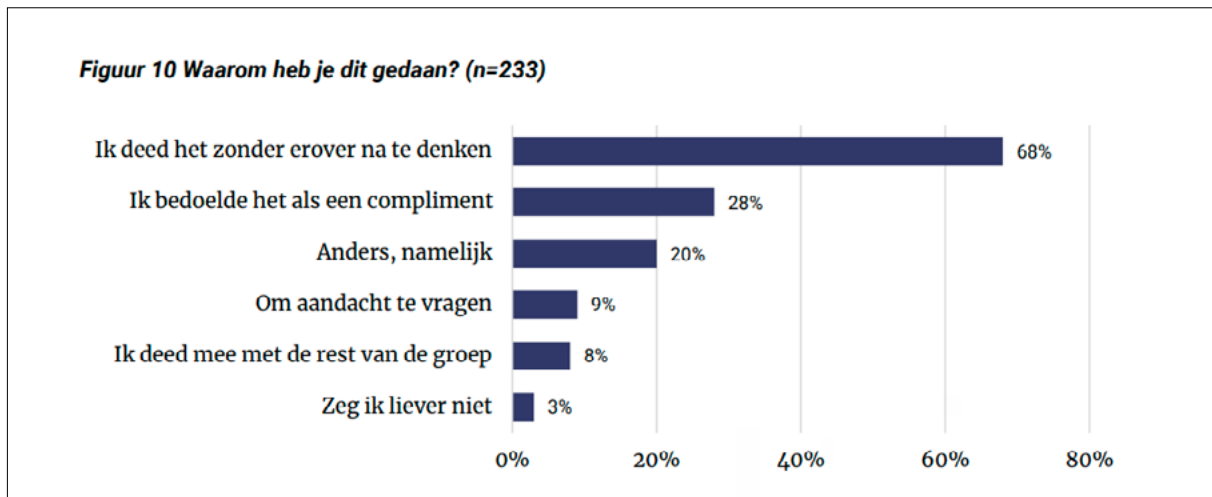
Ten eerste kunnen vragen aan plegers zelf gesteld worden. Let erop dat iemand door in te vullen bepaald grensoverschrijdend gedrag gepleegd te hebben, toegeeft een strafbare fout begaan te hebben. Deze gegevens mogen alleen met nadrukkelijke toestemming van de respondent verwerkt worden. Wees je er ook bewust van dat vragen aan de plegers zelf daardoor tot weinig respons of tot sociaal wenselijke antwoorden zullen leiden.

In [onderzoek](#) van Ipsos I&O (2024) zijn er vragen over het plegen van straatintimidatie en motieven aan jonge mannen zelf gesteld, met de volgende resultaten:

Heb je zelf in de afgelopen 12 maanden een of meerdere van de volgende dingen gedaan op straat, in het openbaar vervoer, uitgaansleven of in een openbaar gebouw? (n=894)

Waarom heb je dit gedaan? (n=233)

(Van Bebber & van der Hoeve, 2024)

Er kunnen ook vragen over de plegers aan de slachtoffers zelf gesteld worden. Hieronder staan voorbeeldvragen uit de Veiligheidsmonitor (CBS):

Kende u de pleger?

- Ja
- Nee
- Geen antwoord

Wie was de pleger?

- Partner
- Ex-partner
- Familielid
- Buurtgenoot
- Bevriend persoon
- Collega
- Leidinggevende
- Medestudent/-scholier
- Docent of andere leraar (bijv. Sport- of muziekleraar)
- Bekende van sport of hobby
- Zorgverlener
- Iemand anders
- Geen antwoord

In de Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag is een vergelijkbare voorbeeldvraag te vinden.

Hieronder vind je een voorbeeldvraag naar de motieven van de pleger:

Wat zijn volgens u redenen dat sommige mannen of jongens seksuele straatintimidatie vertonen? U mag hier meer antwoorden aankruisen.

- Stoer doen voor vrienden
- Zo doen ze gewoon
- Omdat ze onder invloed zijn (drank/drugs)
- Omdat ze macht uit willen oefenen
- Omdat ze geen respect hebben voor vrouwen
- Door de hormonen
- Ze weten niet hoe kwetsend/vervelend het is
- Uit verveling
- Culturele redenen
- Vooroordelen
- Om mij te kwetsen
- Ik weet het niet
- Anders, namelijk

Dit voorbeeld komt uit een onderzoek onder jonge vrouwen naar straatintimidatie, uitgevoerd in opdracht van gemeente Rotterdam (2017).

Ook kun je de vraag hieronder uit de Veiligheidsmonitor (CBS) als voorbeeld gebruiken om motieven van straatintimidatie uit te vragen. Deze vraag kan veranderd worden in een vraag toegespitst op straatintimidatie zoals 'Op grond waarvan denkt u slachtoffer geworden te zijn van straatintimidatie?' En hierbij de optie 'Weet ik niet' toe te voegen.

Op grond waarvan heeft u zich in de afgelopen 12 maanden gediscrimineerd gevoeld?

U kunt meerdere antwoorden kiezen.

- Huidskleur
- Vrouw of man zijn
- Seksuele oriëntatie (bijv. homo, lesbienne, bi- of panseksueel zijn)
- Intersekse zijn
- Transgender-achtergrond of non-binair zijn
- Zwangerschap, bevalling of moederschap
- Politieke overtuiging
- Godsdienst of levensovertuiging
- Handicap of chronische ziekte
- Burgerlijke staat
- Leeftijd
- Nationaliteit
- Anders
- Geen antwoord

(Bron: Veiligheidsmonitor CBS, 2023)

ONLINE GRENSOVERSCHRIJDEND GEDRAG

De online en offline wereld lopen steeds meer in elkaar over, en dat geldt ook voor grensoverschrijdend gedrag. Er zijn vormen van grensoverschrijdend gedrag die online plaatsvinden, of die gedeeltelijk online en gedeeltelijk offline plaatsvinden. Bijvoorbeeld het 'exposen' van meiden op straat in telegramgroepen, stalking, valse identiteiten aannemen via dating apps (catfishing) of ongewenste sexting (het doorsturen van seksueel getinte beelden zonder toestemming van de persoon die afgebeeld is, met het doel om de persoon publiekelijk te beschamen en te pesten.)

Over de aantallen van online grensoverschrijdend gedrag is veel minder bekend. Het is goed om in onderzoek en monitoring ook aandacht te hebben voor online grensoverschrijdend gedrag en de vormen van online grensoverschrijdend gedrag. Let op: vormen van online grensoverschrijdend gedrag zijn continu in beweging. Om de vormen goed uit te kunnen vragen is het belangrijk om hierover in gesprek te gaan met bijvoorbeeld lokale jongerenwerkers of jongeren zelf. Bekijk ook dit artikel van Movisie over de verschillende vormen van online grensoverschrijdend gedrag: [Digitale publicaties | Movisie | De digitale heksenvervolging](#)

Monitoring van online grensoverschrijdend gedrag kan via kwalitatief of kwantitatief vragenlijst-onderzoek, maar het kan ook via het monitoren van trends online, bijvoorbeeld met online jongerenwerk. Door een Eindhovense jongerenwerkorganisatie wordt bijvoorbeeld samen met jonge 'trendwatchers' regelmatig een update gemaakt van online trends. Zie: [Ontwikkelingen in online jongerenwerk: Bangalijsten, crypto en 'raad de leerling' \(yfc.nl\)](#)

Gevoelige vragen

Naast dat je wil dat de vraag zo gesteld wordt dat je meet wat je wil weten, is het ook belangrijk om vragen op een sensitieve manier te stellen. Wanneer je twijfelt over hoe je vragen op een inclusieve en gevoelige manier kunt stellen, kun je experts of de doelgroep benaderen. De doelgroep kunnen belangenorganisaties of individuele inwoners van je gemeente zijn. Het navragen voorkomt dat vragen stigmatiserend zijn voor de personen die de vragen invullen. En het zorgt ervoor dat er genoeg respons is. Ook de plek van de vraag in een enquête is belangrijk. Bij een gevoelige vraag kan deze het beste in de tweede helft van een vragenlijst gesteld worden (Fife-Shaw, 2020). Respondenten zullen de vraag dan als minder intimiderend ervaren.

Weet wat je meet

Wat je meet en hoe je hier over rapporteert kan stigmatiserend en/of schadelijk zijn voor bepaalde groepen inwoners. De data van plegers van straatintimidatie kan bijvoorbeeld misbruikt worden om bepaalde groepen inwoners te stigmatiseren. Betrek daarom experts, belangenorganisaties of inwoners uit de doelgroep bij het bepalen van de vraagstelling en de manier waarop data geïnterpreteerd wordt. Zorg ook dat je in je communicatie over onderzoeksresultaten vooroordelen niet versterkt.

Prioritering

Vaak kan in een vragenlijst maar een beperkt aantal vragen gesteld worden. Het is daarom belangrijk dat de vragen die gesteld worden en de gegevens die gebruikt worden uit monitors aansluiten op de beleidsdoelen die gesteld zijn. Het prioriteren binnen de vragen die gesteld worden begint dus eigenlijk al bij het bepalen van de beleidsdoelen van het beleid omtrent de veiligheid van meisjes en vrouwen in de openbare ruimte. Daarom is het belangrijk om in elke fase van de beleidscyclus belangenorganisaties en inwoners te vragen om hun input.

Oog voor iedereen: intersectioneel monitoren

Uit onderzoek weten we dat meisjes en vrouwen een grotere kans hebben om seksueel geweld of straatintimidatie mee te maken en zich vaker onveilig voelen in de publieke ruimte dan mannen. Vaak is er echter weinig aandacht voor de verschillen binnen deze groep. Dit terwijl er personen zijn binnen deze groep die extra kwetsbaar zijn voor straatintimidatie en geweld. Zo blijken transgender vrouwen en bi+ vrouwen risicogroepen voor geweld te zijn (Huijnk e.a., 2022). Zij zijn door de kruising tussen meerdere van hun diversiteitsfactoren, gender en seksuele oriëntatie, dus extra kwetsbaar. In het diversiteitsvlechtwerk hieronder zie je welke diversiteitsfactoren elkaar kunnen kruisen.

Bron: Movisie

Door beleid maar op één diversiteitsfactor te baseren en geen rekening te houden met de kruising tussen diversiteitsfactoren, worden de ervaringen van bepaalde groepen onzichtbaar in beleid (Corus e.a., 2016). Er is bij straatintimidatie bijvoorbeeld veel minder bekend over mensen van kleur en mensen met een beperking.

Uit onze uitvraag onder Veilige Steden blijkt dat de meeste gemeenten alleen rekening houden met de kruising tussen leeftijd en gender, op enkele gemeenten na. De gemeente Amsterdam heeft in hun onderzoek naar het slachtofferschap van straatintimidatie gekeken naar leeftijd, herkomst en lhb-zijn (lesbisch, homoseksueel en biseksueel). Uit hun gegevens kwam naar voren dat herkomst niet veel invloed heeft op de frequentie en het type straatintimidatie dat iemand meemaakt, zowel voor mannen als vrouwen. Wel blijkt dat lesbische, homoseksuele en biseksuele inwoners ongeveer 15 procent vaker slachtoffer worden van straatintimidatie dan heteromannen (van der Beek & Rubingh, 2023).

Vraag bij de reportage van de resultaten van onderzoek om een uitsplitsing op demografische kenmerken. En analyseer deze demografische kenmerken niet alleen los van elkaar, maar ook juist de kruising tussen deze verschillende demografische kenmerken. Weet je niet welke kruisingen van belang zijn? Betrek belangenorganisaties en/of experts om te weten welke kruisingen van belang zijn bij het vormgeven van het onderzoek. Niet elke groep is echter te vangen in kwantitatief onderzoek: doe dus ook aanvullend onderzoek of voer gesprekken met inwoners. In het kader hieronder vind je een voorbeeld van hoe gemeente Leiden intersectionaliteit toepast in hun onderzoek naar lhbtqia+ inwoners.

ONDERZOEK

Intersectionaliteit bij kwalitatief onderzoek Leiden

De gemeente Leiden heeft in 2023 een kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar de acceptatie, veiligheidsbeleving en het welzijn van lhbtqia+ personen in de gemeente. Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in waar lhbtqia+ inwoners tegenaan lopen en wat de gewenste rol van de gemeente hierin is. De onderwerpen van het onderzoek zijn mede bepaald door de inbreng van belangenorganisaties zoals Bi+, COC Leiden, Transgender Netwerk en de Nederlandse organisatie voor seksediversiteit (NNID).

Een ander doel van dit onderzoek was om inzicht te krijgen in de verschillen tussen de deelgroepen. Daarom heeft de gemeente geprobeerd respondenten te werven die zich met meerdere doelgroepen identificeren. Zij hebben bijvoorbeeld 10 inwoners gesproken die naast hun lhbti-identiteit ook hun religieuze identiteit benadrukken. Ook hebben zij geprobeerd in de werving niet alleen respondenten te vinden die al betrokken zijn bij een belangenorganisatie, maar ook inwoners te werven via andere lhbtqia+ verenigingen of eenmalige lhbtqia+ evenementen. >>

In de resultaten over welzijn kan daardoor ook gerapporteerd worden over de kruising tussen identiteitsfactoren. Zo blijkt uit de ervaren stress en spanning onder respondenten dat dit vooral het geval is onder transgender personen, jongeren en jongvolwassenen, non-binaire personen en sommige ouderen en biculturele lhbt-inwoners. Ook in de gesprekken werd verder doorgevraagd over intersectionaliteit. Zo noemde iemand dat onder de noemer van lhbt-inclusie andere identiteitskenmerken vaak niet meer zichtbaar zijn. De gemeente meet dus niet alleen de intersectie tussen diversiteitsfactoren van respondenten, maar vraagt inwoners ook naar hoe deze intersectionaliteit voor hen in de praktijk werkt.

Bekijk ook het [onderzoeksrapport](#).

Verder lezen

- [Wegwijzer Monitoring Sociaal Domein](#)
- [Het Kwaliteitskompas in de praktijk | Movisie](#)

Literatuur

- Bebber, van A. & Hoeve, van der R. (april 2024). *Ongewenst seksueel gedrag in de publieke ruimte*. Amsterdam: Ipsos I&O.
- Beek, van der, E. & Rubingh, S. (maart 2023). *Straatintimidatie Amsterdam*. Directie Openbare Orde en Veiligheid.
- Burn, S.M. (2019). The psychology of sexual harassment. *Teaching of Psychology*, 46(1), 96-103.
- Corus, C., Saatcioglu, B., Kaufman-Scarborough, C., Blocker, C. P., Upadhyaya, S. & Appau, S. (2016). Transforming poverty-related policy with intersectionality. *Journal of Public Policy & Marketing*, 35(2), 211-222.
- Daru, S., Kros, K. & Mateman, H. (december 2023). *Grensoverschrijdend gedrag in de muziekindustrie in beeld*. Utrecht: Movisie.
- Felten, H. (mei 2023). Sociale normen stellen tegen discriminatie: waarom en hoe werkt het? Movisie.
- Fife-Schaw, C. (2020). Questionnaire design. *Research methods in psychology*, 343-374.
- Fischer, T. & Sprado, N. (februari 2017). *Seksuele straatintimidatie in Rotterdam*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Holland, K.J., Rabelo, V.C., Gustafson, A.M., Seabrook, R.C. & Cortina, L. M. (2016). Sexual harassment against men: Examining the roles of feminist activism, sexuality, and organizational context. *Psychology of Men & Masculinity*, 17(1), 17.
- Huijnk, W., Damen, R. & van Kampen, L. (2022). *LHBT-monitor 2022. De leefsituatie van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kovács, Z. & Sahar, N. (juni 2021). *Grensoverschrijdend gedrag aanpakken. Wat werkt bij het activeren van omstanders?* Utrecht: Movisie.
- Kregting, L., den Ouden, L., Roes, B. & Sok, K. (december 2020). *Wegwijzer monitoring in het sociaal domein*. VNG.

Colofon

Auteur: Hanna Cornelisse, Niels van Kleef

Eindredactie: Imre van den Dop

Met dank aan: Djoeke Ardon, Sonja Liefhebber, Laura Griffin en gemeente Leiden

Vormgeving: Ontwerpburo Suggestie & illusie

© Movisie, kennis en aanpak van sociale vraagstukken

Postbus 19129, 3501 DC Utrecht, 030 789 20 00, info@movisie.nl, www.movisie.nl

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Deze handreiking is gefinancierd door het ministerie van OCW.